

a szocializmust. A műnek nagy értékét abban látjuk, hogy az eddig a földrajzi és kronológiai összefüggéseiből kiszakított védőbástya szerepet, köztük Magyarországot is a maga teljességében, nagy forrásbázis alapján vizsgálja és mutatja be. Szép eredmények tekinthető, hogy a diplomáciai szófordulatok és retorika mögött új forrásokat is bevonva és új összefüggések felvillantva, folyamatosan kimutatja a napi politikai mozgató rugókat és erővonalakat.

Veszprémy László

HERMANN RÓBERT

A HONVESZTÉSTŐL A HONMENTÉSIG

Perczel Mór téli hadjárata, 1848. december 14. – 1849. január 27.

(*'48as Könyvtár. Line Design, Budapest, 2015. 285 o. ISBN 9786158010108*)

Új kiadványsorozattal jelentkezett a *Line Design* kiadó. A *'48as Könyvtár* a XIX. századi magyar történelem egyik legemblemikusabb eseményének, az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc történeti kutatásainak legújabb eredményeit feldolgozó munkák megjelentetését tűzte ki célul. Ennek keretében jelent meg első kötetként Hermann Róbert hadtörténész, a korszak elismert kutatójának legújabb műve, amely a vitatható személyiségű, „kissé” monomániás, de kétség kívül tehetséges Perczel Mór tábornok 1848–49. évi téli hadjáratának állít emléket.

Ahogy azt a bevezetésben maga a Szerző is elmondja, a jeles 48-as hadvezér elég „összetett” személyiséggel rendelkezett, korabeli katonai tevékenysége is így jellemezhető. Bátor, öntudatos, önkritikától mentes hadvezetésével képes volt szép eredményű hadjáratokat „felépíteni”, viszont taktikai képzettség híján, a csatatereken elemi hibákat elkövetve képes volt katasztrofális vereségeket is szenvedni. Téli hadjárata mindkét tulajdonságára példa, hiszen a szépen kivitelezett Mura menti hadjáratát a móri katasztrófa követte, azt viszont a főhadszíntéren végrehajtott első, sikereket is felmutató magyar ellentámadás, amikor 1849 januárjában a cs. kir. csapatokat Szolnoktól egészen Pest előteréig vetette vissza. Hermann Róbert korábban már több tanulmányban is foglalkozott a témával, most azonban a legújabb kutatási eredményeit beépítve, egy minden eddiginél részletesebb összefoglalót készített. A felvezetés további részeiben először a felhasznált forrásokról tájékoztatja az olvasót, majd Perczel 1848-ig őszeig tartó politikusi-katonai pályafutását, illetve a tábornok első önálló „honmentő” hadjáratát, az 1848. október–novemberi Zala megyei sikeres hadműveleteket mutatja be röviden.

A kötet első része a tábornok 1848. decemberi (majdnem) „honvesztő” hadjáratával foglalkozik. Ennek első fejezetében Hermann előbb ismerteti a december eleji Mura menti hadműveleteket, majd Zala megye kiürítését a cs. kir. főszereg december közepi általános offenzívájának megindulása után. Ezt követi Perczel főszerege Mórig történő visszavonulásának, illetve mellékoszlópa, a Szekulits-dandár és a poggyász menetének leírása. Ebből kiderül, hogy Perczel csapatainak a Görgei Artúr vezérőrnagy főszeregéhez való tervezett csatlakozását nemcsak a zord időjárási viszonyok és az ellenség, hanem az is akadályozta, hogy a tábornok egyszerre kapta Görgeitől, a feldunai hadsereg teljhatalmú főkormánybiztosától, Csány Lászlótól, illetve magától az Országos Honvédelmi Bizottmány elnökétől, Kossuth Lajostól is a gyakran egymásnak ellentmondó utasításokat. Így aligha csoda, hogy a tervezett egyesülés végül nem valósult meg Győrnél; a kapcsolatfelvétellel is csak Kisbér körzetében került sor. Ezután a stájer–horvát cs. kir. hadtest támadásának, illetve a cs. kir. főszereg jobbszárnyát biztosító cs. kir. különítmények hadműveleteinek a bemutatása következik, amelyek főlényük ellenére csak meglehetősen óvatosan vették birtokba a Dél-Dunántúl nyugati területeit. A fejezetet Görgei és Perczel adott időszakban való (a később mindkettejük által beállítottnál jobb) kapcsolatának, illetve a cs. kir. I., Josip Jellačić altábornagy vezette hadtest Győrtől Mórig tartó menetének ismertetése zárja.

A második fejezet már magát az 1848. december 30-i móri ütközetet és következményeit mutatja be. Itt először Győr feladásának következményei, Kossuth elképzelései és a móri haditanács eseményei kerülnek ismertetésre, amelyekből például kiderül, hogy a móri állásnál védhetőbb sár-

kányi szorost Perczel nem elsősorban a saját elhatározásából, hanem kifejezetten tábornoki főnöke, Meszéna Ferenc őrnagy ösztönzésére adta fel. Ezt követi a szembenálló erők bemutatása, ahol a szerző egyértelművé teszi, hogy az összecsapásban a ténylegesen bevetett csapatok szempontjából az összlétszámot és a tüzéséget tekintve nem a cs. kir., hanem a magyar fél volt túlerőben, és a magyar csapatok felszereltsége, illetve kiképzettsége is általában megfelelő volt. Ugyanakkor a lovasság esetében a cs. kir. fél háromszoros túlerővel rendelkezett, és az itt harcoló magyar alakulatoknak addig még nem volt lehetőségük tapasztalatokat szerezni az ellenséges nehézlovasság rohamainak elhárításával kapcsolatban. Ezután következik a cs. kir. csapatok felvonulásának, illetve a két fél harcrendjének ismertetése, amelyet az ütközet menetének tényleges leírása követ. Hermann Róbert részletekbe menően, érzékletes képekkel mutatja be a harcot, amelyet végül a Franz Ottinger vezérőrnagy vezetett cs. kir. vértések támadása döntött el, ez a magyar arcvonal legerősebb pontját, a balszárnyat törte át. Az ütközet utáni események és a következmények elbeszélések a szerző ismertetett azokat a történéseket, amelyek végül a magyar főváros feladásához vezettek, majd a cs. kir. oldalon a győzelem után bekövetkező „kitüntetészáport” mutatja be. Ezután igyekszik tisztázni a két fél veszteségeit, majd új, részletekbe menő leírásokkal hozza közelebb az olvasóhoz a foglyok és a sebesültek sorsát. A fejezetet és magát az első részt is a móri vereség okait, illetve felelőseit taglaló összefoglaló zárja le, amelyben a szerző bemutatja, hogy már maguk a kortársak is elsősorban Perczel kellően át nem gondolt döntéseinek tudták be a bekövetkezett katasztrófát.

A kötet második része Perczel Mór 1849. januári „honmentő” hadjáratát taglalja. Ennek első fejezete a visszavonulást, a főváros kiürítését mutatja be. Itt először az 1849. január 2-i haditanács kerül ismertetésre, amelyen a magyar vezetés döntött a követendő haditervről és Pest-Buda harc nélküli feladásáról. Ezután a Görgei- és a Perczel-hadtestek közti alakulatcserék, illetve az utóbbi megerősítésének az elbeszélése, majd a fővárosban létrehozott, Rápásy Mihály tábornok vezette tartalék hadtest visszavonulásának bemutatása következik. A fejezetet a Perczel-hadtest Tiszántúltra való visszavonulásának a története zárja, amelyben a szerző részletesen ismerteti a hadtest „újjászületését”, illetve vezérének az adott időszakban lévő katonai-politikai elképzeléseit és Kossuthal, valamint tábornoktársaival való kapcsolatát.

A második fejezet már magát a magyar támadást mutatja be. Ez a rész a főváros megszállása utáni cs. kir. elképzelésekkel, illetve ennek keretében az Ottinger-lovasdandár Szolnokra küldésével, és ottani felderítő-megszálló tevékenységének elbeszéléssel indul. Ezt követi a cs. kir. lovas generális által egy várható magyar ellentámadásról időben adott figyelmeztetése, és a cs. kir. fővezérség reakciójának az ismertetése. A szerző itt bemutatja, hogy a cs. kir. főparancsnok, Alfred zu Windisch-Grätz tábornagy nemcsak azért nem küldött jelentősebb erősítéseket Ottinger segítségére, mert a háborút Pest-Buda bevétel után (tévesen a magyar csapatok feloszlására számítva) befejezettnek vélte. Hanem főként azért, mert az ellenfél megosztására törekvő január 2-i magyar haditerv bevált: a herceg minden feladatot (Komárom és Lipótvár erődjeinek zárolása, az észak felé visszavonuló Görgei – hadtest üldözése, a Dunántúl és a főváros megszállása, illetve pacifikálása, a Kassa – Tokaj vonalon működő cs. kir. Schlik-hadtest megerősítése) egyszerre akart megoldani, így épp a logikus főtámadási irányba, a Debrecen elleni keleti offenzívára nem maradt elég ereje. Ezután a Perczel-hadtest egyheti karcagi tartózkodásának és újjászervezésének a története következik, ahol a tábornok felkészült a visszavágásra. Majd magának a támadásnak az előkészítését, a haditerveket, a felvonulást, és a két szembenálló fél erejét mutatja be *Hermann Róbert*, megjegyezve, hogy a kb. tízszeres magyar túlerő miatt Ottingernek lényegében semmilyen lehetősége sem volt a sikeres ellenállásra. Ezt követi magának az 1849. január 22-i szolnoki ütközetnek a leírása, ahol a szerző tisztázza az események menetét, és megállapítja, hogy a kortársak vélekedésével szemben nem volt reális esély az éber cs. kir. lovasdandár bekerítésére, majd részletezi a két fél veszteségeit. A fejezet végén az ütközet hírének a cs. kir. oldalon és a megszállt Pest-Budán kiváltott hatásainak, és a reakcióknak az ismertetése található.

A harmadik fejezet a magyar támadás folytatásának és a visszavonulásnak az eseményeit mondja el. Itt először a Perczel-hadtest Szolnoktól Ceglédig való előrenyomulásának, majd az 1849. január 25-i ceglédi ütközet történéseinek az elbeszélése következik. A szerző itt ismét részletesen bemutatja az összecsapást, amelyben Ottinger a közben megkapott gyalogsági és tüzéségi erősítések ellenére sem tudta feltartóztatni a magyar túlerőt; majd a Pest előteréig tartó cs. kir. visszavonulást, és a felső vezetés „pánikreakcióit” ismerteti, amely következtében Windisch-Grätz herceg szinte

a teljes mozgósítható erejét a támadás ellen vezényelte. Ezt követi Perczel további terveinek részletezése; ezek megvalósulását azonban a korábban Schlik segítségére küldött Schulzig-hadosztály poroszlói diverziója megakadályozta. A cs. kir. fővezérség rendeletére január 25-én végrehajtott „cseletámadást”, illetve ennek következményeit Hermann Róbert részletesen elemzi, és megállapítja, hogy alapvetően emiatt utasította a magyar hadvezetés Perczelt seregéből egy kb. 4000 főnyi hadosztálynak a Felső-Tisza átkelőinek védelmére való kikülönítésére. Az eset miatt a tábornok Szolnokig vonult vissza, ám a „csel” kiderülése után újra támadni akart. Ezt azonban az ekkor már a seregnél tartózkodó Henryk Dembiński altábornagy, a Kossuth által főparancsnokká kinevezni tervezett lengyel tábornok megakadályozta. A Szerző által leírt események a két tábornok heves vitájához, majd Perczel lemondásához vezettek; ez pedig végül Szolnok feladását, és a magyar offenzíva befejezését eredményezte. A fejezet végén a cs. kir. előnyomulás részletes ismertetése található, amely keretében a cs. kir. csapatok január 28-án újra megszállták Szolnokot, és a korábinál erősebb védelmet építettek ki. Végül összegezve az eseményeket, a Szerző megállapítja, hogy az adott körülményeket tekintve Perczel „kiharcolta” a maximumot a támadásból: figyelembe véve az erőviszonyokat, a főváros januári visszafoglalására nem volt reális esély, viszont a cs. kir. fővezérség terveibe való „belekavarással” sikerült megkönnyíteni Görgői visszavonulását, lelassítani a Dunántúl pacifikálását, illetve a siker erőt adott az ellenállás további folytatásához a szabadságharc egyik különösen „vészerthes” időszakában.

A negyedik fejezet „utóhangként” két betétet tartalmaz. Az elsőben Hermann Róbert a januári szolnoki és ceglédi ütközet egyetlen korabeli cs. kir. ábrázolásának a nyomába ered, és levéltári források alapján megállapítja, hogy az (eltérően az aláírásától) Ferdinand Scheder cs. kir. szekerész köztisztviselő és nem szolnoki hőstettét ábrázolja. A másodikban pedig a szerző hangot ad abbéli véleményének, hogy bár az 1849. március 5-i szolnoki ütközet során a cs. kir. csapatok nagyobb veszteséget szenvedtek, ám stratégiai szempontból a január 22-i ütközet volt a fontosabb; így március 5-i összecsapás hőseinek emlékét megőrző alkotások mellé nem ártana a 22-i ütközetnek is emléket állítani.

A kötetet magyar hadrendeket tartalmazó függelék, bibliográfiaként szolgáló rövidítésjegyzék és a hadműveletek megértését megkönnyítő térképgyűjtemény zárja.

A könyvben, mint minden munkában, előfordulnak betű- és nyomdahibák, elírások és tévesztések is. A Jellačić-hadtest Mórán bevetett csapatai 10+14, azaz 24 lovasszázaddal és nem 26 századdal rendelkeztek (75. o.). A cs. kir. 3. (Szász király) vértesezred ezredesi osztályának 2 százada volt, és nem 3, mint az a szövegben előfordul (79. o.). A 48. honvédszászlóalj és a beregi század együtt nem 6, hanem 7 századot tett ki, így a Perczel-hadtest gyalogságának összlétszáma nem 30, hanem 31 század (lovassága pedig nem 7 1/2, hanem 7 1/4 század) (81. o.). Jó kérdés, hogy amennyiben a 35. honvédszászlóaljnak összesen 6 százada volt, akkor a leírásokban miért szerepel 7–8. század is (86. o.)? 1848. december 31-én a cs. kir. 5. vadászszászlóaljban Schnorbusch százados (és nem őrnagy) még csak a 2. század, és nem az egész alakulat parancsnoka volt (114. o.). Stevan Joka határőr vallomását Mórán természetesen nem október, hanem december 30-án tette meg (124. o.). A 931. lánycsapat szemléltetés hiányos (176. o.). Szolnoknál a cs. kir. hídfővédelmet valószínűleg kétszázadnyi, és nem félszázadnyi huszár vetette vissza (199–200. o.). A tartalék hadtest nem 3, hanem 24 löveggel rendelkezett (251. o.). Végezetül a Baumert Rudolf százados vezette „vadászcsapat” a saját pozsonyi vadászszázadán kívül valószínűleg a tiroli vadászok 3. századából állt (254., 256–257. o.).

A fentieket leszámítva a recenziens csak ajánlani tudja ezt az igényes kivitelű kötetet minden olvasónak, „szakmabelinek” és egyszerű érdeklődőnek egyaránt, aki csak meg szeretne ismerkedni a szabadságharc egyik „legbonyolultabb” lelkületű tábornokának „kiváló „húzásaival” és „ballépéseivel” a szabadságharc egyik „sötét”, ám nagyközönség által talán kevésbé ismert korszakában. Egyben pedig reméli, hogy a sorozat első kötetét még számos, hasonlóan nívós kiadvány követi majd.

Kemény Krisztián